

O. Semyanyk

LONHYN TSEHELKYY AND ITS STATE ACTIVITIES DURING 1918 - 1919

The article attempts to analyze aspects of state-of one of the leading figures of Galicia Lonhyna Tsehelskoho. Consider its activities in two state secretariats: Interior and exterior. Lonhyn Tsehelskyy was a key figure in the period of the state. He is author and co-authorship of a number of important state documents. His activities nation-he proved his loyalty to the country and Ukrainian people.

Key words: Lonhyn Tsehelskyy, state activities, State Secretary of the Interior, State Secretary for Foreign Affairs, the Ukrainian National Council.

© O. Сем'яник

Надійшла до редакції 30.01.2012

УДК21:14 + 161.11

ПОНЯТТЯ ТА ЇХ РЕФЕРЕНТИ: РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ КОНТЕКСТ**ВОЛОДИМИР ВОЛОШИН,***кандидат філософських наук, докторант Донецького національного університету*

Стаття присвячена висвітленню концептуальних положень та вирішенню низки евристичних проблем сучасних теорій референції. Висунуто тезу: денотація є лише одним з аспектів референції. Референція, у широкому значенні, включає в себе семантичні, емоційні, сакральні значення. На основі підходу Е. Гуссерля та градації понять за ознакою прозорості референції пропонується варіант понятійно-категоріального апарату релігієзнавства.

Ключові слова: поняття, референт, денотат, дійсний світ, можливий світ.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Будь-який універсум міркувань базується на системі понять і категорій, які репрезентують різні світи, виконуючи роль їх семантичних маркерів. Поняття фіксують цілісність істотних наявних ознак як окремих предметів (властивостей, відносин), так і відповідних класів. Наявність поняття, цього колективного інтелектуального інструменту, гарантує стабільність індивідуального мислення й можливість розуміння. Закономірно, що наука починається з констатації й уточнення понятійно-категоріального апарату.

Теорію поняття і пов'язаний з нею комплекс питань у новітній філософії розробляли Г. Фреге, Е. Гуссерль, Б. Рассел, Р. Карнап, К. Льюїс, М. Бунге, У. Куайн, А. Пап, Д. Девідсон, Р. Козеллек, П. Стронсон, Є. Войшвилло, Д. Горський, М. Кондаков, Р. Павлієніс, М. Попович, В. Кузнецов, Г. Гриненко. Роботи цих та інших філософів, істориків, лінгвістів були спрямовані на уточнення природи, генези, структури, функцій понять та імен, визначення значення й смислу. Проблема референції пов'язана з онтологічним навантаженням понять та категорій, ідентифікацією об'єктів, питаннями існування й тождності, апіорного та апостеріорного, дійсного, можливого та неможливого тощо. У ХХ столітті утворилося декілька теорій референції: фрегівська тричленна (знак, смисл, референт (денотат)), раселівська двочленна, що йде в руслі кореспондентської концепції істини (знак, референт), аналітична се-

мантика (знак, референт (включає денотати та універсуми міркувань), метафізична реальність плюс прагматика), феноменологічна семантика (ноезис, ноематичний світ, референт плюс метафізичний світ) та деякі інші.

Наукова картина світу знаходиться в залежності від понятійного апарату. Пошук референтів релігійних і релігієзнавчих понять призводить до проблеми об'єктивності знань. Неопозитивістська програма вимагає, щоб мова науки "чіплялася" тільки за дійсність. В аналітичній версії референція прив'язана до інтенціональності та прагматики комунікацій. У феноменологічній парадигмі проблема референції є метафізичною проблемою; ноематичні об'єкти є легітимними референтами. Отже, мета статті: спираючись на теорії референції та пропозиції Е. Гуссерля, розробити версію побудови релігієзнавчого понятійно-категоріального апарату.

Виклад основного матеріалу. "Академічне релігієзнавство, як і будь-яка інша галузь наукового знання, має свій набір понять і категорій - форм думки, що характеризуються відображенням сутнісного в релігії та вільнодумстві та є засобами їх пізнання через усвідомлення характерних відносин і властивостей" [1, с. 36], - зазначає Б. Лобовик. Релігієзнавство, погодимося з Є. Ариніним, є своєрідною редукцією "емпіричної релігії" до теоретичної моделі, у результаті якої відбувається понятійна фіксація багатомірної і рухливої реальності в стійких ка-

№ 2 (116) березень-квітень 2012 р.

тегоріях загального та універсального. "У зв'язку із цим виникає проблема адекватності категоріально-апарату релігієзнавства" [2, с. 28].

Зауважимо, що епістемологічні очікування мають бути стриманими. В. Кузнецов попереджає: "Поширена думка, що будь-яка система наукового знання може бути репрезентована як система понять. Але такий її опис є неповним і не дозволяє відтворити всіх властивостей систем сучасного наукового знання. По-перше, треба взяти до уваги, що існує багато типів понять. По-друге, поняття, які входять до складу наукової системи, як правило, пов'язані з різними структурами" [3, с. 12-13]. Тобто функції будь-якого логічного атома є обмеженими. І це швидше перевага. Якщо межі поняття чітко окреслено, знання про означуваний об'єкт ризикують опинитися в стані стагнації. Згадаємо афоризм Л. Вітгенштейна: "Якщо поняття пояснює все, значить, воно не пояснює нічого". Багато богословських та релігієзнавчих термінів не є очевидними в логіко-лінгвістичному плані, їм, як компактним часткам валідного значення, можна протиставити нескінченну "реінкарнацію" смислів.

Пропонуємо відмовитись від так званих "порожніх понять". В. Петрушенко виходить із "постулату неможливості "порожнього мислення", тобто мислення з нульовим змістом" [4, с. 13]. Як зазначає М. Попович, "порожні поняття" мають смисл, бо об'єкти, на які вони вказують, є розпізнаваними, а "припущення про існування неможливих об'єктів заслуговують на пильну увагу, оскільки за логічними парадоксами криються серйозні труднощі мислення" [5, с. 7]. К. Льюїс підкреслює, що поняття й категорії, нерідко "порожні" або "напівпорожні", свідомо екстраполюються у світ, бо в іншому разі світ дійсний (не говорячи вже про уявний) просто не набув би адекватних для його пізнання форм. "Інколи говорять, що нереальне не може бути назване. Однак не слід так обмежувати сферу вживання дієслова *називати* - адже про все, про що можна подумати, можна й сказати. Твердження, що те, що не існує в дійсності, не може бути назване, видається занадто поверховим" [6, с. 212]. Р. Карнап критикує К. Льюїса, але зазначає: "Я не вважаю, що концепціям можливих і неможливих об'єктів можна дорікнути в порушенні логіки або в тому, що вони необхідно призводять до суперечностей. Проте залишається питання, чи є ці концепції настільки корисними, щоб компенсувати їх недолік - необхідність вживання незвичайної і складнішої мовної структури" [7, с. 119]. Це питання частково знімається, якщо слідувати теорії мовних каркасів самого Р. Карнапа: існування окремих об'єктів системи в певному каркасі (внутрішній аспект) і реальність системи об'єктів загалом (зовнішній аспект) - різні проблеми.

Проблема референції - відповідь на питання: що означають сформульовані нами знаки поза нами і чи можуть вони поза нами щось означати? Референція є одним із способів "зачепити" висловлювання за світ" (Н. Арутюнова). Мова "чіпляється" не тільки за дійсність, свідомість, змушує її фіксувати те, що є тільки допустимим, можливим, бажаним. Референт поняття - це те, що продукує певні епістемічні стани (знання, віра, сумнів, інтерес тощо) у певному контексті. Концепції референції відрізняються: 1) інтерпретацією; 2) трактуванням механізмів встановлення зв'язку між поняттям (ім'ям) і означуваним об'єктом; 3) ступенем прагматики; 4) розумін-

ням ролі понять у структуруванні суджень. Окреслимо три основні референційні парадигми: екстерналістсько-веритистську (Г. Фреге, Р. Карнап, Б. Рассел), прагматично-комунікаційну (післявоєнні філософи-аналітики), інтерналістсько-нейтрально-семантичну (К. Льюїс, Вен, Кюнг, Г. Гриненко та ін.).

Виходимо з того, що зміст понять "денотат" і "референт" відрізняється. Друге включає в себе перше. Г. Гриненко пропонує розглядати відношення денотації до її предметного значення як одну із чотирьох сторін. Поряд із денотацією мають місце: відношення "вираження" (між знаком і смислом, - смислове значення), відношення "передачі" (між знаком й експресивним значенням, - експресивне прикладне значення, обмежене в часі), відношення "причетності" (магічне значення) [8, с. 76-77]. Коли йдеться про релігійні об'єкти, ми пропонуємо використовувати поняття "сакральне значення". Усі чотири значення є актуальними для окремої людини (групи) далеко не завжди. Можна припустити, що унікальні релігійні поняття (що мають своїм денотативним значенням священні топоніми, події, часові відрізки, власні імена тощо) "включають" усі чотири значення.

Загальнозначущий об'єктивний референт (як денотат), звичайно, мають тисячі понять. Проте не тільки в повсякденних міркуваннях, а й у наукових теоріях неможливо елімінувати поняття з нульовою денотацією в реальності (понять із нульовою референцією, ми приходимо до висновку, бути не може). Релігієзнавчі конструкції (поняття, ширше - висловлювання, міркування, теорії) мають своїм референтом (часто ймовірнісним, передбачуваним, гіпотетичним, навіть неможливим) не тільки сингулярні об'єкти, класи (гомогенні й негомогенні), їх властивості й відношення. Дійовими особами релігієзнавчих теорій є віруючі й дослідники релігії з їх епістемічними станами. Вивчаючи буддистську космологію, містику Мейстера Екхарта, анімістичну теорію або динаміку релігійних процесів на пострадянському просторі, ми апелюємо до різних, часом різних рівневих класів референтів.

Традиційні класифікації понять за обсягом і змістом читач знайде в будь-якому підручнику з логіки. Специфіка науки про релігію дозволяє виокремити стандартизовані й унікальні поняття. Риси останніх: 1) обсяг прагне до нуля; 2) "пульсуюча референція"; 3) здатність функціонувати в різних темпоральних і просторових координатах; 4) відсутність однозначного інтенціоналу та проблематичність конвенції, спрямованої на його встановлення; 5) неможливість узагальнення (обмеження); 6) специфічна сигніфікація; 7) принципово незавершеною постає операція визначення. Приклади: "Логос", "Боголюдина", "нірвана", "Шамбала" тощо. "Нумінозне" Р. Отто, "трансдефінітне" С. Франка або "Дух-Мета" К. Уїлбера - спроби штучного іменування сфери невимовного, недосяжного, сакрального, абсолютного. Багато релігієзнавчих понять постають у ролі унікальних концептів-ейдосів, вони мають декілька значень одночасно. На наш погляд, одна з причин досить парадоксального союзу релігійних концепцій і квантової фізики в ХХ столітті - наявність у цих двох епістемічних системах подібних понять.

Поняття-думки постають як короткі знакові копії не тільки безперечних речей, явищ, процесів та їхніх очевидних властивостей і відносин. За їх допомогою фіксуються епістемічні, ширше - ментальні ста-

ни, які далеко не завжди піддаються раціональному контролю. Людина переформатовує й добудовує світ, шукає йому альтернативи (й нерідко знаходить). Ці складні пошуки та трансформації, що супроводжуються не тільки абстракціями отожднення, а й ізолюючими абстракціями, мають своїм результатом поняття, які здатні існувати автономно, незалежно від того, чи є в них "оригінал" у дійсності. Абстракції високого порядку далеко не завжди можна звести до абстракцій першого рівня. І тоді об'єкти, із яких конструюється світ, залежать уже від конвенційно встановленої програми осягнення та реінтерпретації світу та його альтернативних сценаріїв. Релігія постає як одна з таких програм. Вона призводить до відомого "подвоєння" (чи більше?) світу. Беручи до уваги розмаїття релігій, можна вести мову не про два, а про безліч можливих світів.

Пропонуємо говорити про "поняття з нульовою денотацією в певному світі" (універсумі міркувань). Надалі будемо використовувати такі позначення: **W 1** - поняття з безумовним та очевидним денотатом, **W ? 1** - поняття з денотатом, що є, але конвенційно не є очевидним та безумовним, **W ? 0** - поняття з проблемним, неочевидним денотатом, **W 0** - поняття з нульовою денотацією в реальному світі. Поняття, що фіксують об'єкти можливих світів без сакральної референції, а також поняття логічно та фактично суперечливі, позначимо **W-1**, хоча семантичні відмінності між поняттями "Воланд", "Людина-павук", "столиця Марсу" і "стверджувальне частково-заперечне судження", звичайно, мають місце.

У природних науках переважають поняття **W 1** із деяким "вкрапленням" **W ? 1**. Соціально-гуманітарні дисципліни вже припускають **W ? 0**, надзвичайно рідко **W 0**. Релігієзнавство - унікальна й дуже складна наука, вона оперує всіма видами понять рівною мірою. Такої кількості понять і термінів **W 0** немає в жодній дисципліні. Тому й понятійно-категоріальний апарат релігієзнавства відрізняється надзвичайною складністю та проблемністю. Ми поділяємо ідею про неминучість і корисність помилок у науці (фалібілізм). Чим більше транссвітових і міждисциплінарних зв'язків, тим складніше виключити помилки. У Р. Отто, наприклад, категорія "священне" має безліч інтенціональних відтінків і напівтонів. Референт залежно від контексту балансує лінію **W ? 1 - W ? 0 - W 0** - від раціональної доцільності новозавітного "святого" до "зовсім іншого", яке можна розглядати як найбільш віддалену точку світу **W 0**.

Референція має істотну інтенціональну й комунікативну залежність. Суттєву роль відіграють "презумпція обізнаності" (пресупозиція про референт), каузальна історія понять і часові параметри, аксіологічні "облямівки" й "додаткові" смисли, контексти й цілі мовця. Семантична конвенційна референція та референція мовця не завжди збігаються. У результаті референт як денотат може тільки матися на увазі або взагалі "опинитися за дужками". Ми приймемо розширену теорію референції. Вона є частиною загальної теорії значення. Остання включає в себе не тільки визначення об'єкта (денотата). Значення не вичерпується інтенціонально-екстенціональним комплексом.

Таким чином, має місце референт у широкому значенні й у вузькому (денотат). Поняття набувають референта, коли вони використовуються. Універсуми смислів та універсуми об'єктів можуть не збігатися. Загальне значення, навіть таке, що розумієть-

ся як об'єктивна прозора тотальність, не може не відчувати впливу уявного, бажаного, інтуїтивного, таємничого. Саме цей неелімінований вплив забезпечує наявність **W 0** і **W ? 0**. Міркування про значення є настільки складними, що навіть у роботах строгих філософів-систематиків та аналітиків далеко не завжди зрозуміло, яке значення має на увазі автор - загальне або значення-денотат (позначуване). Не завжди виконуються й вимоги принципу екстенціональної композиції, який вимагає: денотат складного імені залежить від денотатів імен, що входять до його складу. Якщо денотат заміщується "стрілами смислу" й "тим, що мають на увазі", цей принцип поступається місцем когерентності.

Хоча предметні значення та інтенціонали багатьох релігійних понять не в змозі відповідати вимогам точності й однозначності, наука має підстави *прагнути* до референтно-семантичної уніфікації. Через те, що референція передувє інтерпретації, доцільно розрізнити мовні каркаси, а також інтерпретації внутрішні (у межах теорії, у нашому випадку, системи релігійних знань) і зовнішні (пояснення самих теорій; цим займається релігієзнавство). Якщо релігійні міркування наповнені **W 0** і **W ? 0**, то з наукою, яка їх вивчає, ситуація є децю іншою. Релігієзнавство вивчає не стільки об'єкти **W 0** і **W ? 0** як такі, скільки міркування про них, міркування реальні. Логічні атоми, що їх складають, претендують на статус **W ? 1**. Теорію референції можна модифікувати шляхом допущення в неї можливих об'єктів. Але поняття, що означають такі об'єкти, повинні мати загальне значення (ідеал - однозначне, принаймні, однозначне смислове) у програмі відповідного універсуму міркувань.

Детальніше зупинимось на підході Е. Гуссерля. Він поділяє всі наукові поняття на три класи. Перший клас - це логіко-формальні поняття, у яких ми виявляємо атрибуції всіх наук, у тому числі й релігієзнавства ("об'єкт", "властивість", "функція", "факт" тощо). Іншими словами, перед нами клас загальнонаукових понять, за їх допомогою поняття нижчих рядів можуть бути визначені. Другий - регіональні поняття, що виражають той чи інший буттєвий зріз і його логічні деривати. Об'єкти того чи іншого регіону можуть мати/не мати тільки регіональні властивості й відношення. Регіональні поняття виконують роль семантичних маркерів, які обмежують простір універсуму міркувань та "обслуговують" конкретні поняття того чи іншого регіону. Другий клас передбачає відношення підпорядкування, перетину й співвідпорядкування, адже буттєві регіони контактують один з одним. Третій клас - конкретні специфікації регіональних понять, які "точно забезпечують всі матеріально визначені речення їх співвідносністю з матеріально визначеними речами відповідно до їх матеріального змісту" [9, с. 369]. Буде доречно поширити таку типологію й на понятійно-категоріальний апарат, який забезпечує можливі світи (їх конструювання та прояв у свідомості).

Пропонуємо такий варіант класифікації понятійно-категоріального апарату релігієзнавства. Як підставу нашої системи частково взято підхід Е. Гуссерля і вже розглянута вище градація понять за ознакою прозорості референції. Власні назви як приклади не розглядаються через достатню очевидність їх розташування. Регіони й субрегіони є доступними для специфікації. Так, наприклад, можна виокремити поняття філософії, соціології, психології релігії

тощо. Зрозуміло, буде мати місце нерівномірний розподіл за класами. Феноменологія релігії матиме менше $W 1$, ніж історія релігії. У субрегіоні "нові релігійні рухи" переважатимуть $W ? 0$, $W 0$, $W - 1$, у психології релігії - $W ? 1$ тощо.

Загальні категорії і терміни (стандартизовані):

W ? 1. Приклади: "істина", "система", "смысл" тощо.

W 1. Приклади: "свідомість", "суспільство", "людина".

W ? 0, W 0 (у т. ч. унікальні). Приклади: "Абсолют", "дух", "вічність".

Загальні категорії і терміни (спеціалізовані):

W ? 1. Приклади: "функція релігії", "релігійний досвід", "містицизм".

W 1. Приклади: "віруючий", "релігієзнавство", "релігійний інститут".

W ? 0, W 0 (у т. ч. унікальні). Приклади: "надприродне", "священне", "безсмертя".

Регіональні терміни й поняття (дисциплінарні):

W ? 1. Приклади: "пантеїзм", "анімізм", "релігійна втіха".

W 1. Приклади: "деномінація", "релігійне свято", "Вселенський собор".

W ? 0, W 0 (у т. ч. унікальні). Приклади: "Логос", "нумінозне", "архетип".

Регіональні терміни й поняття (конфесійні):

W ? 1. Приклади: "ахімса", "іктисаб", "бхакті".

W 1. Приклади: "єретик", "хадж", "лама".

W ? 0, W 0 (у т. ч. унікальні). Приклади: "Страшний суд", "мокша", "духкха".

Субрегіональні поняття (дисциплінарні):

W ? 1. Приклади: "кордоцентрична релігійність", "етноконфесійність", "принцип "або-або".

W 1. Приклади: "тендай", "еволюційна теорія", "історія релігієзнавства в Україні".

W ? 0, W 0 (у т. ч. унікальні). Приклади: "транс-персональний досвід", "країна марень", "каузальна над свідомість".

Субрегіональні поняття (конфесійні):

W ? 1. Приклади: "соборність", "галут", "макам".

W 1. Приклади: "аятолла", "беатифікація", "тенно".

W ? 0, W 0 (у т. ч. унікальні). Приклади: "берегиня", "мана", "ітіуана".

Зрозуміло, схематичності уникнути не вдалося. Категорії, терміни, поняття не ізольовані, мають загальні ознаки, неодноразову структуру й поліфонічне семантичне звучання. Навіть у форматі реалізму традиційні й стабільні поняття, що репрезентують світ об'єктивної дійсності, є схильними до різних трактувань. Важко виявити стійкі класи для понять, референтами яких є ментальні стани, ідеї віруючих і тих, хто ці ідеї вивчає. "Церква" для соціолога й "Церква" для православного монаха - поняття аж ніяк не інтенціонально ізоморфні, як інші "прикордонні поняття" ("порятунок", "спокута", "гріх", "диво", "феншуй" тощо). Багатозначними є більшість неологізмів. Щоб уникнути громіздкості, ми не демаркували поняття "як такі" ("самі про себе"), а також "про умови існування" (процесуальні й такі, що виражають відношення).

Мовні об'єкти з неочевидною референцією ($W ? 1$) є понятійною підставою пізнавальної діяльності, тому вони передують $W 1$. Точність референції (як

денотації) дуже часто забезпечується за допомогою понять з неочевидною референцією ("об'єкт", "якість", "значення", "зміст", "сутність", "смысл" тощо). Унікальні поняття в основному зосереджені у сфері можливого. Причому поняття $W ? 0$, $W 0$ починають втрачати свої унікальні характеристики вже на регіональному рівні. Між дисциплінарними та конфесійними регіонами немає жорстких меж. Наприклад, "Логос", "аріанство", "екуменізм" і багато інших з однаковим успіхом функціонують як на території релігійного, так і релігієзнавчого знання. Неоднозначну роль відіграють поняття, які ми віднесли до $W - 1$ ("світова воля", "аура", "полтергейст", "третє око" тощо). Питання про їх релігійний та релігієзнавчий статус залишається відкритим. Деякі поняття можуть розглядатися як метафори (наприклад, "смерть Бога", "країна мрій" та ін.).

Конфесійні регіональні та субрегіональні поняття (після відповідної апробації в науковому середовищі) трансформуються в релігієзнавчі терміни. Деякі субрегіональні конфесійні поняття знайомі вузькому колу фахівців (наш приклад: "ітіуана" - міфічне "середнє місце", центр світу в релігії індіанців зуні) і, на наш погляд, не являють значного інтересу для теоретичного релігієзнавства. З цієї причини ми не виокремлювали праксеологічні специфікації та імплікації регіональних і субрегіональних понять.

Висновки

У теорію референції доцільно допустити можливе й навіть неможливе. Проте для конструювання понятійно-категоріального апарату релігієзнавства бажано спиратися на класичний підхід до референта-денотата. У такому контексті ми й пропонуємо поділ понять і категорій на п'ять типів: $W 1$, $W ? 1$, $W ? 0$, $W 0$, $W - 1$. Критерієм такого поділу є очевидність (неочевидність) денотата у світі. Інтуїтивізм і конвенціоналізм такого критерію робить наш поділ нестрогим і відкритим для фальсифікації. Похідними віри, як правило, є поняття $W 0$, $W ? 0$, знання - $W 1$ і $W ? 1$. Але віра не виключає $W 1$ і $W ? 1$, а знання допускають $W 0$, $W ? 0$ і навіть $W - 1$. Це їх об'єднує і свідчить про діалектичну взаємодію та додатковість. Якщо мають місце ймовірнісні судження, то чому б не допустити в логіку ймовірнісні поняття?

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лобовик Б. Понятійно-категоріальний апарат релігієзнавства / Б. Лобовик // Академічне релігієзнавство / [за наук. ред. А. Колодного]. - К. : Світ знань, 2000. - С. 36-42.
2. Аринин Е. И. Философия религии. Принципы сущностного анализа : [монография] / Е. И. Аринин. - Архангельск : Изд-во Поморского государственного университета им. М. В. Ломоносова, 1998. - 297 с.
3. Кузнецов В. Про стан та перспективи розвитку методологічних досліджень науки / В. Кузнецов // Філософська думка. - 2005. - № 6. - С. 3-31.
4. Петрушенко В. Епістемологічний аргумент в онтологічному доведенні / В. Петрушенко // Філософська думка. - 2002. - № 2. - С. 3-20.
5. Попович М. Що таке філософія? / М. Попович // Філософська думка. - 2006. - № 1. - С. 3-24.
6. Льюис К. И. Виды значения / К. И. Льюис ; [пер. с англ. В. З. Демьянкова] // Семиотика / [сост., вступ. ст. и общ. ред. Ю. С. Степанова]. - М. : Радуга, 1983. - С. 211-224.
7. Карнап Р. Значение и необходимость / Р. Карнап ; [пер. Н. В. Воробьева ; общ. ред. Д. А. Бочвара]. - М. : Изд-во иностранной литературы, 1959. - 382 с.

8. Гриненко Г. В. Сакральные тексты и сакральная коммуникация. Логико-семиотический анализ вербальной магии [Электронный ресурс] / Г. В. Гриненко. - М. : Изд. дом НОВЫЙ ВЕК, 2000. - 436 с. - Режим доступа : <http://vshk2.narod.ru/disser.html>.

9. Гуссерль Э. Метод прояснения / Э. Гуссерль // Современная философия науки: знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада. - [2-е изд., перераб. и доп.]. - М. : Издательская Корпорация "Логос", 1996. - С. 365-375.

V. Voloshyn

NOTIONS AND THEIR REFERENTS: CONTEXT OF RELIGIOUS STUDY

The article is devoted to the conceptual points and solutions' clarification of a number of heuristic problems of modern theories of references. A thesis is suggested that denotation is just one of the aspects of theory of references. Reference in its broad meaning includes semantic, emotional, sacral meanings. On the basis of E. Husserl's approach and the gradation of notions according to the principle of a referent's transparency a version of notional-categorical apparatus of religious study is suggested.

Key words: *notion, referent, denotation, real world, possible world.*

© В. Волошин

Надійшла до редакції 21.02.2012

УДК 167.7: 17.025

ЕКОЛОГІЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ В ІНТЕР'ЄРІ ПОСТМОДЕРНУ

АНДРІЙ МАТВІЙЧУК,

кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри теорії, історії держави і права та філософії Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука, м. Рівне

У статті обґрунтовується філософсько-методична доцільність нової наукової дисципліни - екологічної деонтології. Автор використовує як методологічну лінзу ідеї та принципи постмодерністської філософії.

Ключові слова: *постмодернізм, екологічна деонтологія, глобальні проблеми, трансформація свідомості.*

Постановка проблеми. Двадцятирічна практика здійснення завдань Порядку денного на XXI століття (Agenda 21), що був ухвалений на Міжнародній конференції з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт Землі, 1992), показує, що ключове значення у виробленні та здійсненні стратегії сталого розвитку мають цінності та принципи, які визначають світоглядні та ідеологічні рамки розбудови суспільства та держави, задають напрями індивідуального розвитку людини. Утім, на практиці формування нового (зокрема, екологічного) світогляду сучасної людини попри кілька десятиліть інтенсивного обговорення вони й досі залишаються актуальними завданнями.

На наше переконання, реальне вирішення екологічних проблем актуалізує залучення деонтологічного підходу до гармонізації відносин "Людина - Природа", адже деонтологія не лише чітко визначає систему вимог до поведінки людини в певній сфері життєдіяльності, але й виявляє специфіку їх реалізації. Між тим, глибоке осмислення наукових перспектив запропонованої нами екологічної деонтології неможливе без її аналізу кризь призму основних сучасних філософських трендів та концепцій.

Такий аналіз, очевидно, є важливим засобом розуміння філософсько-методологічних передумов залучення деонтологічного підходу до вирішення екологічних проблем, формування ґрунтовного розуміння авторського бачення сутності екодеонтології, а також дослідження евристичного потенціалу та наукових перспектив цієї запропонованої автором дисципліни. Зрештою, без зіставлення досліджуваного явища та історичного контексту, без з'ясування зв'язків успадкування або відторгнення ми не зможемо виробити адекватне ставлення до цікавого нам явища.

Отож, **метою** нашої статті є обґрунтування філософсько-методичної доцільності нової наукової дисципліни - екологічної деонтології. При цьому як методологічну лінзу використано ідеї та принципи постмодерністської філософії.

Теоретичною основою нашого дослідження стали праці ряду філософів, які в різні часи та в різних контекстах осмислювали феномен постмодерністської філософії або взагалі безпосередньо брали участь у його творенні. Серед зарубіжних авторів, праці яких становлять основу нашої роботи, варто згадати таких філософів, як: К.-О. Апель, Ж. Бод-

№ 2 (116) березень-квітень 2012 р.